

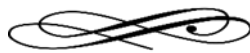
Список використаних джерел

1. Кочубей Л. О. Інформаційна безпека держави: інструменти захисту українського інформаційного поля (на прикладі особливостей інформаційно-комунікаційних технологій у сучасному Донбасі). *Наукові записки*. Вип. 3(77). С. 220–237.

2. Про центр. Інформаційно-аналітичний центр національної безпеки України. URL: <https://mediarnbo.org/%d0%bf%d1%80%d0%be-%d0%bd%d0%b0%d1%81/> (дата звернення: 07.05.2023).

3. Указ Президента України № 398/2014. Про Інформаційно-аналітичний центр. Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3982014-16899> (дата звернення: 12.02.2023).

4. Moroz V. Features of information security in martial law. *Юридичний вісник*. 2021. № 2(59). С. 94–101.

Патола В. Б., слухач,

*Національний університет оборони України імені Івана Черняховського,
м. Київ*

АНАЛІЗ КОМУНІКАЦІЙНИХ ФУНКЦІЙ СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ ФОРМУЮТЬ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР ДЕРЖАВИ В ПЕРІОД ВОЄННИХ ДІЙ

Практично будь-які дані, поширені в інформаційному просторі, за наявності запиту на інформацію відповідної тематики у суспільстві можуть істотно вплинути на громадську думку та, щонайменше, викликати сильні емоції у численних аудиторій. В історичній ретроспективі держава зберігала монополію на медіа, особливо під час війни. Конкурувати з державними медіа могли хіба що чутки, листівки або інший, апріорі нечисленний і складно поширюваний «самвидав». Актуальність фактичної детермінації та правового регулювання ролі і місця суб'єктів формування інформаційного середовища полягає в тому, що зараз учасником наповнення інформаційного простору може стати кожен власник смартфона, а це, зі свого боку, кардинально змінює правила гри та робить інформаційний простір окремим полем бою, а інформаційний складник – повноцінним складником війни. Ідеться не про факт, який відбувся, а про динамічний процес, який триває і зараз. Інформування, обман, просування своїх наративів та переконання аудиторій завжди були способом досягнення воєнних і політичних цілей. У сучасному інформаційному протистоянні всіх проти всіх зможе досягнути власних цілей той, хто швидше адаптується і краще розуміє зміни природи інформаційного протиборства, роль та місце його учасників.

Аналіз джерел показав, що у статті 17 Конституції України визначено: «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [1]. Статті 1 і 3 Закону «Про оборону України» визначають інформаційні заходи складником процесу підготовки до збройного захисту держави у разі ворожої збройної агресії: «Підготовка держави до оборони включає: ... захист інформаційного простору України та її входження у світовий інформаційний простір, створення розвинутої інфраструктури в інформаційній сфері» [2]. Створення розвинутої інфраструктури в інформаційній сфері передбачає активну діяльність не лише державних установ та організацій, а загалом засобів масової інформації, інших інституцій та представників громадянського суспільства, які беруть участь у наповненні інформаційного простору та формуванні інформаційного середовища.

Стаття 4 Закону України «Про національну безпеку України» визначає інформаційну безпеку одним із пріоритетних складників державної політики у сфері національної безпеки: «Державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, кібербезпеки України та на інші її напрями» [3].

У статті 3 Стратегії забезпечення державної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022, у самому визначенні поняття інформаційної безпеки однією із загроз такій безпеці визнається неповнота, невчасність та невірогідність інформації: «Інформаційна безпека – це стан захищеності національних інтересів людини, суспільства і держави в інформаційній сфері, за якого унеможливлено завдання шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується...» [4].

Водночас Стратегія інформаційної безпеки, затверджена Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021, серед глобальних викликів та загроз інформаційній безпеці виділяє збільшення кількості глобальних дезінформаційних кампаній, інформаційну політику рф, соціальні мережі як суб'єкти впливу в інформаційному просторі та недостатній рівень медіа-грамотності в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій [5].

Водночас пункт 1.2.1 Доктрини зі стратегічних комунікацій ВКП 10-00(49).01, затвердженої наказом Головнокомандувача Збройних Сил України від 12.10.2020 року, серед характерних рис сучасного інформаційного простору виділяє таку: «Сформувалась роль споживачів інформації в якості її розповсюджувачів, традиційні (радіо, телевізійні, на паперових носіях) новини втрачають актуальність» [6]. Отже, фактично на рівні керівних документів Збройних Сил України визнається роль споживачів інформації у якості її розповсюджувачів, і

відповідно, роль громадян України у протидії інформаційним загрозам та забезпеченні інформаційної безпеки.

Норми Конституції України мають найвищу юридичну силу серед Законодавства України та є нормами прямої дії, тобто можуть застосовуватися навіть без додаткового законодавства, яке їх конкретизує. У статті 34 Конституції України зазначено: «кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір», а також визначено, що «здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності...» [1], тобто якраз у ситуації ворожого збройного нападу та широкомасштабної війни. Отже, громадяни України фактично мають право, і навіть обов'язок, брати участь у забезпеченні інформаційної безпеки та в інформаційній боротьбі з ворогом. Водночас на них ще покладені певні обмеження, порушення яких може призвести до юридичної відповідальності, а в окремих випадках – до миттєвих і тяжких наслідків, наприклад у вигляді завдання ворогом вогневого ураження. За таких умов особливого значення набуває медіа-грамотність загалом та здатність прийняти вірне рішення, які саме дії в інформаційному просторі вчинити чи взагалі утриматися від них у кожному конкретному випадку у відповідний час. Це прямо стосується наших реалій і працює в умовах широкомасштабного збройного вторгнення рф в Україну.

Автори аналітичного посібника «Гібридна війна Росії проти України» визначають розвиток критичного мислення та медіа-грамотності аудиторій одним з найефективніших способів боротьби з ворожою пропагандою та дезінформацією: «Для ефективної боротьби з російською пропагандою та дезінформацією потрібно не боротися з самим явищем, а перешкоджати досягненню конкретних цілей російської інформаційної кампанії. Задля цього цільову аудиторію слід робити «стійкою» до наративів і фейків, які продукує російська пропаганда... Після запуску програм з медіа-грамотності населення користувачі соцмереж стали рідше позитивно реагувати на російські джерела незалежно від їх ідеологічної спрямованості», – йдеться у посібнику [7, с. 26].

Деякі спеціалісти-медійники, розуміючи завдяки професійному досвіду тенденції сучасного інформаційного простору, усвідомлюють себе активними учасниками інформаційного протиборства і відкрито декларують це. Наприклад, голова ради Незалежного Медіа Форуму, письменник, Надзвичайний і Повноважний посол України Юрій Щербак зазначає: «Ми, творці й автори Незалежного Медіа Форуму... також вважаємо себе частиною єдиного українського інформаційного фронту, невеличкою, але потрібною ланкою боротьби з російською агресією» [8, с. 6].

Отже, в умовах сучасних воєнних дій суб'єктами формування інформаційного середовища, і відповідно учасниками інформаційного протиборства, висту-

пають не лише державні організації чи спеціалісти-медійники, а практично усі споживачі інформації. Непродумані дії в інформаційному середовищі становлять загрозу національній та інформаційній безпеці. Недостатність інформації, її не своєчасність або невірогідність також може призводити до негативних наслідків і створювати сприятливі умови для роботи російських пропагандистів. Це відображено у Законодавстві України та керівних документах Сил оборони України. Тактика інформаційної боротьби та тенденції формування інформаційного середовища постійно змінюються. Демократичні засади української держави, стрімкий розвиток інформаційних технологій і соціально-психологічні характеристики українського суспільства повністю унеможливають і роблять небезпечним введення воєнної цензури тоталітарного зразка. Право громадян (за незначними винятками) вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію закріплено у Конституції. Це накладає на користувачів сучасними інформаційними технологіями відповідальність щодо підтримання достатнього рівня власної медіа-грамотності та життєво необхідної в умовах війни само цензури.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <http://surl.li/hinkt>
2. Закон України «Про оборону України». URL: <http://surl.li/hinlk>
3. Закон України «Про національну безпеку України». URL: <http://surl.li/hinlp>
4. Указ Президента України № 56/2022 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки». URL: <http://surl.li/ffrqv>
5. Указ президента України від 28 грудня 2021 року № 686/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про стратегію інформаційної безпеки».
6. Доктрина зі стратегічних комунікацій ВКП 10-00(49).01 наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 12.10.2020. URL: <http://surl.li/gczmj>
7. Гібридна війна Росії проти України. Як перемогти на інформаційному фронті. URL: <http://surl.li/hinlx>
8. Україна: журналісти на передовій: збірка / упорядники: Алла Малієнко, Юрій Боднар, Анатолій Яковець. Київ: Видавничий дім журналу «Пам'ятки України», 2023. 480 с.